

089

Finn Thorgrimson eller Hans Jensen?

**Hvem topper hitlisten over
LO-formænd gennem 100 år**

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen

Oktober 2007

ISBN nr. 87-91833-24-8

Employment Relations
Research Centre
Department of Sociology
University of Copenhagen

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds- og
Organisationsstudier
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

Øster Farimagsgade 5
Postboks 2099
DK – 1014 København K
Tel: +45 35323299
Fax: +45 35323940
faos@sociology.ku.dk
www.faos.dk

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	2
Vi har sejret ad helvede til – godt!	3
En ændret virkelighed	4
Den planøkonomiske strateg	5
Overenskomstsystemets krise.....	6
OD tabt på gulvet	7
Decentralisering som vejen ud af krisen	8
LO bidrager til 10 år med Schlüter.....	9
Epokegørende resultater.....	10
Fælleserklæringen af 8. december 1987	11
Fornyelse med rødder i traditionerne.....	11
Den konsistente strateg.....	12
Jobfest frem for lønfest.....	13
Overenskomstresultater	13
Den politiske strategi.....	14
Medlemsfald og sammenhængskraft.....	15
Konklusion.....	15

Finn Thorgrimson eller Hans Jensen?

Hvem topper hitlisten over LO-formænd gennem 100 år

Hans Jensens formandsperiode har været starten på en ny epoke, mens Finn Thorgrimsons tid var en afgørende overgangsperiode – I nyere tid repræsenterer de begge toppunkter i LO's historie – De overtrumfer den vel nok mest kendte LO-formand, Thomas Nielsen, der tabte esserne på gulvet i sin magtkamp mod Anker Jørgensen

Vi har sejret ad helvede til – godt!

Thomas Nielsen var klar over, at han fik fortalt sig, da han på sin sidste LO-kongres i 1982 sagde de berygtede ord: ”Vi har sejret ad helvede til.” Det var derfor, han efter et øjeblik tøven tilføjede ”... – godt.” Thomas Nielsen ville give udtryk for sin tilfredshed med, hvad arbejderbevægelsen havde nået, siden han kom i lærer som form. En periode, hvor fagbevægelsen i sit tætte samspil med Socialdemokratiet afgørende havde ændret tilværelsen for den store medlemsskare. Men det var ikke hans opfattelse, at kampen var ført til ende – selv om han godt kunne høre, at det med hans formulering og stemmeføring kom til at lyde sådan.

Udtrykket har fulgt skiftende LO-formænd siden, når diskussionen om, at fagbevægelsen har overlevet sig selv, tilbagevendende er dukket op. Men hvis vi ser på udviklingen siden Thomas Niensens tid, hvor LO har været domineret af to figurer – Finn Thorgrimson og Hans Jensen – fremstår det tydeligt, at den sædvanlige udlægning af Thomas Niensens bemærkning er meget langt fra virkeligheden. Fagbevægelsen er jo med LO i spidsen blevet ved med at sejre. Derfor har både LO's formand, Hans Jensen, og næstformand, Tine Auvig-Huggenberger højlydt besværet sig over, at det gamle udtryk endnu engang er blevet ført i marken i den offentlige debat op til LO's kongres i den sidste uge af oktober.

Resultaterne er ikke blevet mindre i de seneste 25 år – snarere tværtimod. Og det bringer både Finn Thorgrimson og Hans Jensen ind i den lille eksklusive skare, der aspirerer til pladsen på toppen af hitlisten af de i alt 12 LO-formænd, der har siddet på posten siden etableringen af hovedorganisationen i 1898. Det er endda en kreds, som Thomas Nielsen efter vores opfattelse falder uden for, fordi han trods sin åbenlyse styrke endte med at tabe esserne på gulvet. Med styrken fulgte en stædighed, som resulterede i, at Thomas Nielsen ødelagde mulighederne for afgørende resultater, fordi han var mere optaget af sin magtkamp mod Socialdemokratiets daværende formand og statsminister, Anker Jørgensen.

Det er også stadig ”*ad helvede til*”, fordi LO paradoksalt nok trods de flotte resultater samtidig i det seneste årti er løbet ind i en krise i form af stærkt faldende medlemstal. Siden højdepunktet i midten af 1990’erne, har LO-fagbevægelsen tabt mere end 200.000 medlemmer. Det er lige før, man kan sige, at omfanget af resultaterne har været omvendt proportionalt med udviklingen i medlemstallet.

Når Hans Jensen med afslutningen af LO’s kongres den 31. oktober forlader formandsstolen er det i en situation, hvor LO trods det massive tab af medlemmer har nået et hidtil toppunkt i politisk indflydelse. Formålet med denne artikel er at forsøge give en forklaring på dette paradoks og derigennem samtidig foretage en vurdering af Hans Jensens formandsperiode. En sådan vurdering må nødvendigvis også indeholde en sammenligning med tidligere LO-formænd og herunder specielt de umiddelbare forgængere. Og her er – som det allerede er fremgået – netop Finn Thorgrimson og Thomas Nielsen de oplagte eksempler.

Det ville være halsløs gerning at foretage en sammenligning, der går endnu længere tilbage. Det ville kræve, at hele LO’s snart 110-årige historie skulle udfoldes, og det er der ikke mulighed for her.

Det er heller ikke nogen nem opgave at gøre resultaterne op, fordi formændenes vilkår selv inden for et så relativt kort perspektiv har været meget forskellige. I Thomas Nielsen tid med de centraliserede overenskomstforhandlinger under hovedorganisationernes kontrol frem til slutningen af 1970’erne kunne LO tage æren for overenskomstresultaterne. Men med decentraliseringen af forhandlingssystemet, der for alvor slog igennem i 1991, er det mere forbundene og deres forhandlingskarteller end LO, der kan bryste sig af de opnåede goder? Her har vi til dels valgt at se bort fra disse forandrede vilkår, idet vi går ud fra den kendsgerning, at det er LO, der i offentligheden tegner butikken, dvs. den samlede LO-fagbevægelse. Det er LO-formændene, der symboliserer resultaterne. Hvad der sker under Finn Thorgrimsons og Hans Jensens formandsperioder, står således også som deres fortjeneste – selv om nogle forbundsformænd med rette vil mene, at æren snarere tilkommer dem. Til gengæld har vi i vurderingen af LO-formændene samtidig lagt stor vægt på, hvordan de har manøvreret i forhold til de givne vilkår – herunder ikke mindst overenskomstforhandlingernes decentralisering.

En ændret virkelighed

LO-fagbevægelsens resultater de sidste 25 år har været så skelsættende, at det, der i dag fremhæves som det unikke ved den danske model, betegner en helt anden virkelighed end den, der var gældende for 25 år siden.

Når vi i dag taler om den danske model, tegner der sig et billede af et organisations- og aftalesystem, der bygger på princippet om parternes selvregulering, når det gælder udviklingen af løn- og arbejdsvilkår, og et tæt samspil med politiske system i udviklingen af velfærdsgoder gennem både overenskomster og lovregulering. Der tegner sig et billede af et stærkt decentraliseret forhandlings-system, hvor væsentlige afgørelser er lagt ud til parterne på virksomhederne, så overenskomsterne fleksibelt kan tilpasses de enkelte virksomheders behov. Der tegner sig et billede af en flexicurity-model, der øger arbejdskraftens mobilitet

og styrker virksomhedernes konkurrenceevne, og hvor det netop er det tillidsbaserede forhold mellem parterne på alle niveauer, der er forudsætningen for, at denne kombination af sikkerhed og fleksibilitet kan lade sig gøre.

Går vi tilbage til den sidste del af Thomas Niensens formandsperiode, dvs. omkring slutningen af 1970'erne, er der tale om en fuldstændig anden virkelighed. Det daværende centraliserede aftalesystem under hovedorganisationernes kontrol var kørt fast, og LO så ikke megen fremtid i parternes selvregulering. Tværtimod gik LO efter at få skabt øget sikkerhed i ansættelsen via en generel ansættelseslov frem for den overenskomstbaserede regulering, og LO forsøgte at få styrket fagbevægelsens magt gennem indførelse af økonomisk demokrati eller overskudsdeling (ØD/OD) ligeledes via lovgivning.

LO og forbundene var i tiltagende grad interesseret i det politiske spil, og det var også i denne periode, at fagbevægelsen udviklede selvstændige politikker på snart sagt et hvert område. Det kunne der være meget fornuft i, men det er klart, at det samtidig også øgede risikoen for konfrontationer med den politiske del af arbejderbevægelsen, fordi man dermed forlod den hidtidige arbejdsdeling, som den er blevet formuleret af Erling Olsen: Der er to markeder, det politiske marked eller stemmemarkedet, som Socialdemokratiet tager sig af, og arbejdsmarkedet, som er fagbevægelsens område.

Havde Thomas Nielsen og LO i 1970'erne haft magt, som de havde agt, så var den danske model, som vi kender den i dag, aldrig blevet en realitet. Så havde vi haft en regulering af løn- og arbejdsforhold, som i langt højere grad var baseret på lovgivning. Når man tænker på den entydige opbakning til den danske model blandt både organisationerne på arbejdsmarkedet og de politiske aktører, og når man tænker på den internationale berømmelse, som modellen har opnået i de seneste år, så er det vist godt, at Thomas Niensens evner som politisk strateg svigtede i de afgørende øjeblikke.

Den planøkonomiske strateg

Thomas Nielsen og hans forgænger, Eiler Jensen, var de to LO-formænd, der stod i spidsen for hovedorganisationen under de centraliserede overenskomstforhandlingers gyldne periode – de tre årtier fra begyndelsen af 1950'erne til slutningen af 1970'erne. Her var det LO og DA, der gennem opdelingen i generelle og specielle krav og sammenkædningen af overenskomstforløbene i Forligsinstitutionen varetog de afgørende forhandlinger. Det var stadig de enkelte forbund og modsvarende arbejdsgiverforeninger, der indgik overenskomsterne, men de forhandlede som hovedregel i denne lange periode kun deres egne specielle forhold.

I overenskomstrunderne havde de store forbund dog afgørende indflydelse gennem deres placering i LO's forhandlingsudvalg. Her var hovedpersonerne formændene for Smedene (i dag Metal) og Arbejdsmændene (i dag 3F), og efterhånden fik også HK-formanden en betydende indflydelse. Intet forlig kunne indgås uden en form for accept fra disse forbunds side, men LO formanden kunne skabe sin egen selvstændigt magtposition gennem rollen som formidler mellem de store forbunds divergerende interesser og med sikker opbakning fra

den store gruppe af små forbund, som var afhængige af LO, og som i dag stort set er forsvundet.

Det var et spil, som Thomas Nielsen mestrede, og han var derfor overenskomstmæssigt set en meget mere afgørende og magtfuld person end nogen af efterfølgerne i formandsstolen har været det. Når regnebrættet gøres op, kan der da også noteres mange resultater på plussiden. *Overenskomstmæssigt* var det mest bemærkelsesværdige, at både den fjerde og femte ferieuge blev en realitet under Thomas Nielsen, og at den formelle ligeløn mellem mænd og kvinder blev gennemført. Desuden blev arbejdstiden i hans periode nedsat med 2 ½ time, så den nåede ned på 40 timer om ugen. Det var også Thomas Nielsen, som skabte et gennembrud for tillidsmandsuddannelsen med starten på FIU: Fagbevægelsens Interne Uddannelsesfond. På den *politiske* front var de vigtigste resultater oprettelsen af Lønmodtagernes Dyrtingsfond og indførelse af efterlønnen.

Paradokset med efterlønnen var så, at det blev en realitet under den SV-regering, som Thomas Nielsen ellers gjorde alt for at bekæmpe. Og dermed antydes også manglerne i LO's linje under Thomas Nielsen. Disse mangler skal dog også ses i sammenhæng med, at Thomas Nielsen var formand i en vanskelig periode. En stor del af formandsperioden faldt sammen med Anker Jørgensens tid som statsminister. Det er uretfærdigt, som det oftest gøres, at kritisere Anker Jørgensen for en mangelfuld økonomisk politik, uden at der samtidig tages hensyn til de enorme problemer landet stod i 1970'erne igennem, hvor ikke mindst de to alvorlige oliekriser ramte hårdt. Derfor er det også uretfærdigt at give Thomas Nielsen eneansvaret for den samtidig krise i det danske overenskomssystem.

Overenskomssystemets krise

1970'erne kan således ikke kun karakteriseres som oliekrisernes årti, hvor fuld beskæftigelse blev vendt til stigende arbejdsløshed. 1970'erne var også en af de værste kriseperioder i det danske overenskomssystemets historie.

Thomas Nielsen startede med at forhandle to almindelige overenskomst-situationer i 1969 og 1971, men derefter gik det galt. I 1973 endte forhandlinger på LO/DA-området med en storkonflikt og først efter et par uger lykkedes det med statsminister Anker Jørgensens aktive medvirken at nå frem til et nyt mæglingforslag, der kunne vedtages. Herefter fulgte tre overenskomstfornyelser i træk – 1975, 1977 og 1979, hvor parterne hverken på den ene eller den anden måde kunne nå til enighed, og hvor slutresultatet derfor blev gennemførelsen af politiske indgreb.

Det eksisterende system med den automatiske dyrtidsregulering, som et væsentligt element, var meget dårligt egnet til at sikre løsninger, som kunne bidrage til en bedring af samfundsøkonomien. Trods adskillige forsøg på indkomstpolitiske tiltag kørte økonomien fast i en ond cirkel med galopperende løn- og prisstigninger. Og når det gik for vidt, så blev der trukket i nødbremsen med en devaluering af kronen. Lønstigningerne var ofte tocifrede, men hvad hjalp det, når slutresultatet alligevel blev faldende realløn.

Der var brug for en stram indkomstpolitik og herunder et opgør med dyrtidsreguleringen, og der var brug for fagbevægelsens medvirken til en sådan politik

for at sikre den nødvendige legitimitet. I LO var man i de fleste forbund tøvende. Men Thomas Nielsen vidste godt, hvad han ville. Han var stærk tilhænger af indkomspolitik, men han ville kun acceptere, at lønmodtagerne på den måde kom til at betale en væsentlig del af prisen for kriseløsningspolitikken, hvis der blev givet passende modydelser for fagbevægelsens velvillige medvirken.

Som han formulerede det, da regeringsindgrebet i 1979 var en realitet: *"I arbejderbevægelsen går vi jo ind for planøkonomi."* (Information, 21.03.79).

OD tabt på gulvet

Prisen var indførelse af *ØD eller OD* (Økonomisk Demokrati / Overskudsdeling) med opsamling af midler i virksomhederne og i en central fond, som fagbevægelsen skulle have den bestemmende indflydelse over. For LO-formanden var løsningen på overenskomstsystemets krise – med tre på hinanden følgende politiske indgreb – ikke igen at forsøge på at få de direkte forhandlinger mellem parterne til igen at få et reelt indhold. Thomas Nielsen ønskede tværtimod en yderligere centralisering gennem en permanent trepartsinstitution, hvor overenskomsterne blev bundet sammen med det politiske system, og hvor parternes accept af indkomstpolitiske løsninger kunne kompenseres med en obligatorisk solidarisk overskudsdeling, som kunne give LO-fagbevægelsen medejendomsret til produktionsmidlerne.

Dermed var anlagt en linje, som var uacceptabel for både arbejdsgiverne og de store borgerlige partier. Ganske vist accepterede LO undervejs en vis opblødning af OD-forslaget, men der blev holdt fast i den centrale fond. Dermed var der heller ikke mulighed for et alternativt flertal med venstrefløj og De Radikale, fordi De Radikale, selv om de gik ind for overskudsdeling, heller ikke kunne acceptere en central fond.

Thomas Nielsen fastholdt dermed et krav, som det var umuligt for den socialdemokratiske statsminister, Anker Jørgensen, at indfri. Og det førte til de tilbageværende åbne konflikter mellem Anker Jørgensen og Thomas Nielsen. Det virker som om, at Thomas Nielsen var så forblændet af sin animositet mod "den lille lort", at han fik malet sig selv op i en krog. Da muligheden for at få gennemført en OD-ordning faktisk viste sig i de sidste måneder af 1979 under forhandlingerne om en ny stor politisk krisepakke, tabte Thomas Nielsen det hele på gulvet.

Det lykkedes den daværende arbejdsminister, Svend Auken sammen med De Radikale forhandlere, at få strikket en mere decentral OD-model sammen. Et væsentligt element var, at det skulle bidrage til en efteruddannelse. Anker Jørgensen var så begejstret, at han en mørk decemberaften skænkede en whisky til Niels Helveg, så de kunne skåle sammen for det gode resultat.

Senere samme aften måtte Svend Auken dog melde kontra. Thomas Nielsen havde på det bestemteste afvist den foreslåede model – der manglede den centrale fond. Det kunne have været et væsentligt gennembrud, men den ellers så pragmatiske hovedorganisation afviste på grund af formandens stædighed et sådant væsentligt skridt på vejen. Og Anker Jørgensen ville ikke skære igennem og tage et nyt opgør med LO. Det kunne hverken sammenholdet den socialdemokratiske gruppe eller i LO holde til.

Thomas Nielsen skal dog ikke som den eneste tillægges ansvaret for det endelige farvel til OD. Hvis LO havde sagt ja til den ordning, som socialdemokraterne og De Radikale var enige om, er det højst sandsynligt, at SF, hvis stemmer også var afgørende, havde nedlagt veto – fordi forslaget ikke var vidtgående nok! Konklusionen er derfor, at det var de stærkeste tilhængere af ØD/OD – om end i forskellige udformninger – LO's ledelse og den politiske venstrefløj, der først og fremmest bidrog til, at denne reform aldrig så dagens lys.¹

Decentralisering som vejen ud af krisen

Thomas Nielsen bidrog ikke til en løsning af overenskomstsystemets krise. Han malede sig op i en krog i bestræbelserne på at få realiseret sit strategiske mål. Som han formulerede det i det ovenfor nævnte interview i Information under afslutningen af OK 1979: *"Al den snak om frie forhandlinger er en fiktion, som man ikke skal overvurderes."* (Information, 21.03.79).

Thomas Nielsen var ikke interesseret i at styrke aftalemodellen og relationerne mellem parterne. Han ville ind over den politiske bane. Men da det store mål måtte opgives i december 1979 – om end det lykkedes at få startet Lønmodtagernes Dyrtidsfond med midlerne fra indfrosne dyrtidsportioner – så var der skabt en ny situation.

Under OK 1979 havde DA's adm. direktør, Arne Lund, fremlagt forslaget til en helt ny strategi, som arbejdsgiverne fremover ville følge. DA var trætte af overenskomstforløb, hvor arbejdsgiverne var sat uden for indflydelse, mens LO og regeringen bag lukkede døre fandt frem til løsningerne. DA ønskede derfor et nye system, der indebar en decentralisering af hele lønfastsættelsen, så udviklingen blev tilpasset forholdene i de enkelte virksomheder. Arne Lund så gerne, at det blev kombineret med en form for frivillig, personlig aktietegning i virksomhederne. Det kunne positivt bidrage til at gøre lønmodtagerne mere ansvarlige. I DA's optik kunne et sådant mere decentralt aftalesystem kun realiseres på baggrund af en reform af organisationsstrukturerne, således at der blev etableret industriforbund på begge sider (Berlingske Tidende, 18.03.79).

Når man tænker på, hvad der siden skete – med udgangspunkt i DA's strukturreform i 1989 og dannelsen af nye sektordækkende enheder med DI og CO-industri spidsen samt den stærke udvidelse af minimallønsområderne med de virksomhedsbaserede lønforhandlinger – må det fastslås, at arbejdsgiverne udviklede de nye bæredygtige perspektiver, som fagbevægelsen mere eller mindre helhjertet måtte tilpasse sig.

For LO's vedkommende var sagen en anden. Under OK 1979 afviste Thomas Nielsen en sådan decentralisering. Det var ikke systemet, der var noget i vejen med, men de negative arbejdsgivere, mente han. Efter OD-fiaskoen i slipstrømmen på OK 1979 lød der dog andre toner. LO's medlemsforbund havde fået nok, og derfor måtte også Thomas Nielsen acceptere, at forhandlingerne under OK 1981 – den sidste runde med ham som LO-formand – foregik decen-

¹ Vi har afdækket spillet om OD, som det kulminerede i slutningen af 1979, i bogen *Fra magtkamp til konsensus. Arbejdsmarkedspensionerne og den danske model*, Jurist- og økonomforbundets Forlag, 2004, s. 81-89.

tralt, dvs. direkte mellem overenskomstparterne både om de generelle og de specielle krav.

Men det var ikke Thomas Niensens ønskeposition at skulle afslutte sin formandsperiode på den måde Det var heller ikke den endelige løsning, som var fundet, og 1980'erne igennem bølgede slaget om forhandlingernes centraliseringsgrad frem og tilbage, før de sektorbaserede overenskomstforhandlingers endelige gennembrud med OK 1991. I dette spil var Thomas Niensens efterfølger – først Knud Christensen frem til 1987 og derefter Finn Thorgrimson – på centralismens side.

LO bidrager til 10 år med Schlüter

Som en afrunding af Thomas Niensens epoke skal omtales, hvordan den socialdemokratiske regering i årene efter OK 1979 kørte fast for til sidste at opgive regeringsmagten uden sværdslag i september 1982.

Anker Jørgensens problem som statsminister var, at han ikke kunne få fagbevægelsens opbakning til at gennemføre den nødvendige økonomiske genopretnings politik. Dette forhold har ført til den misforståelse, at Anker Jørgensen regeringerne førte en fuldstændig uansvarlig økonomisk politik: at den sagt på en anden måde blot lod stå til. Det er slet ikke tilfældet. Der var trods alt et materielt indhold i Thomas Niensens udfald mod partiformanden. Fx var den økonomiske krisepakke fra december 1979 meget hårdhændet, og den kom således i høj grad til at ramme de almindelige lønmodtagere – simpelthen fordi landet var så ilde stillet, at det var nødvendigt.

Som det er blevet fremhævet af den tidligere nationalbankdirektør, Erik Hoffmeyer, så var det faktisk den seneste SD-regering, der gennemførte en betragtelig del af den økonomiske tilpasning, der skulle til for at løse krisen. Der manglede blot de sidste afgørende skridt, som Schlüter kunne gennemføre og dermed gøre arbejdet færdigt – endda i en situation, hvor de økonomiske konjunkturer endeligt efter mange år igen fik pil opad.

Anker Jørgensens regering blev hæmmet af konflikterne med Thomas Nielsen og LO. Derfor kunne man ikke få gjort endeligt op med de mekanismer i aftalesystemet, der bidrog til inflation og svækket samfundsøkonomi. Herunder først og fremmest den automatiske dyrtidsregulering. Man måtte nøjes med at suspendere dyrtidsportioner i flere omgang. Helt at afskaffe systemet kunne Socialdemokratiet ikke holde til.

Så sent som i sommeren 1982 forsøgte Socialdemokratiet at få etableret et regeringssamarbejde med Det Radikale Venstre. Men den ufravigelige betingelse fra Niels Helvegs side var et indkomstpolitisk indgreb, der med det samme afskaffede den automatiske dyrtidsregulering – og dermed tog det endelige opgør med det sædvanlige mønster, hvor der trods tocifrede årlige lønstigninger var reallønstilbagegang.

Anker Jørgensen og Socialdemokratiet ville afvente de næste overenskomstforhandlinger i 1983 i stedet for at slå til. Set retrospektivt kan det være svært at forstå. Men Anker Jørgensen ville ikke tage et opgør med LO ved at etablere endnu en regering, som LO gik imod (på samme måde som SV-regeringen i sommeren 1988). LO sagde nej til et indgreb her og nu, og så opgav Anker Jørgensen ævred.

Det sidste kan man så ikke bebrejde Thomas Nielsen, der gik af som LO-formand med udgangen af februar 1982, men Thomas Niensens efterfølger, Knud Christensen, fulgte i sin forgængers spor ved at afvise indkomspolitik uden væsentlige modydelser.

Det gav så plads til mere end 10 år med Schlüter. Dyrstidsreguleringen blev suspenderet med det samme af den nye regering og helt afskaffet nogle år senere, og efter et opgør mellem fagbevægelsen og regeringen omkring OK 1985 endte det i 1987 med, at LO tilsluttede sig den nye økonomiske linje, hvor ”jobfest var bedre end lønfest”, og hvor lønstigningerne derfor skulle begrænses. En politik, som også viste sig at være mere langtidsholdbar og gav basis for vedvarende reallønsstigninger i de næste mange år.

Thomas Nielsen personificerede dermed den politik, som førte til 10 års borgerligt styre. Det var en blindvej, der blev fulgt. Den ville have ført til en permanent konflikt med arbejdsgiverne og dermed have svækket aftalesystemets udviklingsmuligheder.

Thomas Niensens efterfølger, Knud Christensen, ændrede ikke afgørende ved den linje, selv om samarbejdet med Socialdemokratiet dog blev forbedret og pragmatismen i det hele taget mere fremtrædende. Knud Christensen var på forhånd vurderet som en stærk person, der havde gode muligheder for at fylde rollen ud. Men han viste sig hurtigt som en skuffelse og fik aldrig et afgørende gennembrud i sin nye rolle. Formandsperioden blev også kort. Knud Christensen blev ramt af sygdom og i 1987 tog hans næstformand, Finn Thorgrimson, derfor over.

Epokegørende resultater

i en aura af nederlag

Finn Thorgrimson var som person på mange måder både Thomas Nielsen og Hans Jensens modsætning. Han var dybest set uinteressert i offentlig profilering, hvis betydning han fandt stærkt overvurderet. Derfor fremstod han pressesky i sit forsøg på så vidt muligt at undgå at komme i mediernes søgelys. I sammenligning har Hans Jensen fulgt en langt mere åben og mediebevist stil. Ikke desto mindre må det fastslås – når regnebrættet gøres op – at LO-fagbevægelsens resultater netop i Finn Thorgrimsons formandsperiode fra 1987 til 1996 var ”second to none”.

Det var i Thorgrimsons tid, at den seneste større arbejdstidsnedsættelse fra 39 til 37 timer blev gennemført. Og det var under Thorgrimson, at det mest skelsættende resultat: gennemførelsen af arbejdsmarkedspension (AMP) til LO's store medlemsgrupper, blev en realitet.

AMP var det afgørende punkt i ændringen af overenskomsternes karakter fra aftaler, der holdt sig til regulering af løn og arbejdstid i snæver forstand, til aftaler, som sikrer væsentlige velfærdsgoder til medlemmerne. Udover arbejdsmarkedspension kan nævnes løn under sygdom, ret til efter- og videreuddannelse, sociale kapitler og løn under barselsorlov. Det meste af det er noget, der blev taget hul på i første halvdel af 1990'erne, og som der siden er bygget videre på.

Fagbevægelsens struktur var også i forandring under Finn Thorgrimsons formandsperiode. Her blev i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne taget væsentlige beslutninger om udviklingen af strukturen via sam-

lingen i få, store karteller. Det var en proces præget af indre modsætninger, og forsøget mislykkedes mere eller mindre. LO-ledelsen blev ved med at presse på for de nødvendige forandringer, og der skete da også en vis tilpasning – bl.a. med dannelsen af CO-industri. Det skal dog ikke ses som et resultat af LO's aktivitet, men mest som et udtryk for forbundenes erkendelse af, at de måtte følge arbejdsgivernes nærmest revolutionerende sammenlægningsproces for at kunne matche modparten overenskomstmæssigt.

Fælleserklæringen af 8. december 1987 og kapning af historiske bånd

Det var også Finn Thorgrimson, der i anden halvdel af 1980'erne – under forgængerens, Knud Christensens sygdom – måtte overtage ansvaret for det store trepartsprojekt om arbejdsmarkedspension. Det var det, der kulminerede med *fælleserklæringen af 8. december 1987*, hvor LO og de øvrige hovedorganisationer forpligtede sig til en konkurrencefremmende lønpolitik til gengæld for, at regeringen lovede at bakke op om pensionsprojektet. Fra dette tidspunkt accepterede fagbevægelsen den nye lavinflationspolitik som grundlaget for den overenskomstmæssige regulering.

Finn Thorgrimson var pragmatiker og var derfor frustreret over, at Socialdemokratiet i den lange oppositionsperiode under Schlüters mere end 10 år som statsminister i tiltagende grad fulgte de korslagte armes politik og undlod at indgå større forlig med regeringen af frygt for yderligere at forlænge dens eksistens. Finn Thorgrimson fandt, at man burde holde fast i H. C. Hansens gamle hovedregel om, at Socialdemokratiet i opposition aldrig af taktiske årsager skulle stemme nej til forslag, som partiet selv ville gennemføre, hvis det havde magten. Thorgrimson var derfor også i høj grad med til at rive tæppet væk under den daværende partiformand, Svend Auken, og støtte den tidligere LO-økonom, Poul Nyrup Rasmussens valg til formand.

Operationen lykkedes, og snart vendte socialdemokraterne tilbage til regeringskontorerne, men det forhindrede ikke Finn Thorgrimson i at gennemføre den historiske adskillelse af fagbevægelse og parti ved at få LO-kongressen i 1995 til at beslutte at afskaffe den gensidige repræsentation i de kompetente organer.

Det var således også Finn Thorgrimson, der – skønt trofast socialdemokrat – gjorde op med billedet af fagbevægelsen og Socialdemokratiet som to uadskillelige grene på det samme træ: den samlede arbejderbevægelse. Med 1970'ernes store politiske opbrud var der også sket en ændring i medlemsskarens politiske præferencer og LO's ledelse havde erfaret, at det var nødvendigt at samarbejde med den til enhver tid siddende regering – uanset partifarve – hvis medlemmernes interesser effektivt skulle varetages.

Forny med rødder i traditionerne

Finn Thorgrimson var på den måde formand for LO i en afgørende overgangsperiode fra den traditionelle fagbevægelse til en ny moderne bevægelse præget af et pragmatisk konsensussøgende samarbejde både med arbejdsgivermodparten og med de politiske aktører – uanset regeringens farve. Men som leder i en sådan overgangstid, var Thorgrimson også i høj grad forankret i det gamle system, han selv så effektivt bidrog til at gøre op med. Det var fx typisk, at LO

både under Finn Thorgrimsons tid som næstformand i første halvdel af 1980'erne og som formand i anden halvdel af 1980'erne forsøgte at sikre så centraliserede overenskomstforhandlinger som muligt. Arbejdsgiverne pressede på sammen med nogle forbund for at få gennemført en mere permanent decentralisering, men LO bakkede baglæns og forsvarede de gamle dyder.

Det var som om, at de store resultater og de afgørende beslutninger blev indhyllet i en aura af nederlag. Indførelsen af AMP – den mest epokegørende sejr – er det bedste eksempel. Finn Thorgrimson havde som næstformand en fremtrædende rolle i udviklingen af LO's pensionsforslag, der blev lagt frem i 1985. Hovedidéerne var for det *første* en arbejdsmarkedspension baseret på overenskomsterne, men med en følgelovgivning, der sikrede at alle blev omfattet af systemet, og for det *andet* en opsamling af midlerne i en central fond under fagbevægelsens kontrol.

I forhold til den danske model, som vi kender den i dag, var der således mere vægt på lovgivning end på aftaler, og samtidig var strukturen centralistisk og med et ØD-perspektiv indbygget. Forslaget peger således mere tilbage i retning af LO's strategi under Thomas Nielsen end frem mod den danske model i dag. Det blev da også af arbejdsgiverne set som et forsøg på at få realiseret "ØD ad bagvejen". Når man nu ikke kunne få ØD direkte, så kunne man i stedet opbygge pensionsfonde, som ville give LO-fagbevægelsen den eftertragtede økonomiske indflydelse.

Da det endelig efter mange besværligheder og omveje lykkedes at få et gennembrud for AMP under overenskomstforhandlingerne i 1991, var det da også et helt andet projekt, som så dagens lys. Det samfundsforandrende ØD-perspektiv var skåret væk, og ordningerne blev ikke centralt funderet i LO, men i organisationerne på de forskellige overenskomstområder. OK 1991 var netop året, hvor decentraliseringen af overenskomstsyste­met fra hovedorganisations- til sektororganisationsniveau for alvor slog igennem, og parterne på det væsentlige industriområde benyttede indførelsen af AMP som et middel til at manifestere deres nye dominerende position. Det blev heller ikke pensionskasser, som LO havde ønsket det, men mere pensions­­selskaber, som arbejdsgiverne ville have det, som blev den almindelige form for de nye pensionsordninger.

Alt i alt var der dermed i forhold til de oprindelige strategiske mål med pensionsreformen sket så store ændringer, at det for Finn Thorgrimson var svært at se det som den store sejr, det i virkeligheden var. For ham var glasset ikke halvt fuldt, men halvt tomt. Ikke desto mindre blev AMP en skelsættende reform, som har haft afgørende samfundsøkonomisk betydning. AMP blev et stærkt samarbejdsbaseret projekt, fordi ordningerne blev administreret i fællesskab mellem parterne. Samtidig var det gennembruddet for den større bredde i overenskomsterne, som siden er blevet en realitet. Med AMP-reformen blev den danske model dermed i høj grad fremtidssikret.

Den konsistente strateg

Hans Jensen blev valgt som næstformand i 1987, dvs. samme år som Finn Thorgrimson blev formand. Hans Jensen har således været en del af LO's øverste ledelse i 20 år, og han har haft en finger med i spillet i mange af de histori-

ske beslutninger, som blev gennemført i Thorgrimsons tid. Man kan sige, at de i høj grad trak på samme hammel. På et punkt var der imidlertid en stor forskel. Mens Finn Thorgrimson var tøvende og ud fra sin baggrund i de gamle strukturer og traditioner nærmest kom til at fremstille de store resultater som halve nederlag, gik Hans Jensen helhjertet ind i fornyelsesprocessen og bidrog stærkt til at trække LO i den ønskede retning.

Selv om nogle af de vigtigste resultater og de strategiske hovedlinier egentlig hører Finn Thorgrimsons epoke til, så er det alligevel Hans Jensen, der mere end nogen anden er kommet til at personificere dem.

Jobfest frem for lønfest

Det gælder fx den pragmatiske overenskomststrategi, der som nævnt har sin baggrund i Fælleserklæringen fra 1987. Da den blev indgået, var Hans Jensen helt ny næstformand, men ikke desto mindre er det ham, der har personificeret strategien og samlet den op i det forståelige og præcise slogan: *Jobfest frem for lønfest*. Det gjaldt om at sikre forsvarlige og dvs. relativt beskedne lønstigninger ud fra en antagelse om, at det kunne styrke lavinflationsøkonomien og virksomhedernes konkurrenceevne og dermed skabe arbejdspladser og sikre reallønsfremgang på samme gang.

Det er en strategi, som Hans Jensen har holdt benhårdt fast i lige siden, og som han ikke mindst i sit sidste år som formand meget direkte har manifesteret. Det gjaldt i første omgang under OK 2007, hvor han understregede, at der skulle opnås gode resultater, men de skulle ikke over et niveau på omkring de 4 pct. for ikke at true virksomhedernes og samfundets økonomi.

Det gjaldt i anden omgang under optakten til forhandlingerne i den offentlige sektor i 2008, hvor han i sensommeren og igen her en uge før hans sidste LO-kongres meget åbent og direkte har advaret de offentligt ansattes organisationer mod de galopperende forventninger til eksorbitante lønstigninger. Med OK 2007 er der lagt op til, at de offentligt ansatte også – selv om de ikke bliver lønførende – kan få et godt resultat. Og mere skal de ikke have. Det ville være ødelæggende for den strategi, som har skabt så gode resultater i to årtier, hvis man vender tilbage til lønstigninger på 5-6 pct. om året, udtalte LO-formanden.

På det *overenskomstmæssige område* erkendte Hans Jensen fra starten, at tiden med forhandlinger under hovedorganisationernes kontrol er endegyldigt forbi. Det er de direkte overenskomstparter, der selv fører forhandlingerne. Erfaringerne under Storkonflikten i 1998 viste også, at LO og DA ikke kan løse problemerne, når parterne selv er kørt fast. Erfaringerne viste dog samtidig, at der var behov for et tættere samarbejde mellem hovedorganisationerne, og det blev også efterfølgende realiseret. LO og DA har derigennem effektivt kunnet varetage deres koordinerende overenskomstmæssige funktion, som de afgørende aktører i slutspillet i Forligsinstitutionen, hvor der på baggrund af forlig på hovedområderne skal skabes et samlet resultat.

Overenskomstresultater

Hans Jensen har derudover gennem de skiftende overenskomstsituationer fået skabt sig en stadig vigtigere rolle som det koordinerende led mellem de store forbund i LO, og på den måde er hans funktion på overenskomstområdet blevet

mere fremtrædende end hans forgængers i første halvdel af 1990'erne. I øvrigt kan det fremhæves, at der fortsat er opnået flotte resultater med den 6 ferieuge som et afgørende punkt, samtidig med at den oprindelige målsætning for AMP på 9 pct. for længst er passeret.

Udviklingen af overenskomsternes bredde har for alvor taget fart. Ikke mindst er der opnået meget, når det gælder løn under barselsorlov, hvor det sidste ligestillingsfremmende resultat under OK 2007 var reservering af uger til fædre samt indbetaling af pensionsbidrag under barselsorloven. Dertil kommer det afgørende gennembrud for en styrket efter- og videreuddannelsesindsats.

Den politiske strategi

Netop uddannelsesspørgsmålet har stået centralt i Hans Jensens politiske strategi, som han med stor sejhed konsistent har fastholdt i hele sin periode som formand. Gennembruddet var vedtagelsen af LO's store velfærdspolitiske program på kongressen i 1999. Hovedsynspunktet er, at den danske model kun kan overleve, hvis parterne tager et stigende medansvar for og dermed også sikrer sig indflydelse på udviklingen af velfærdssamfundet. Det forudsætter et forstærket trepartssamarbejde mellem parterne og de politiske aktører, og dermed bliver der også en væsentlig rolle til hovedorganisationerne, fordi det kun er ved at tale med en stemme, at parterne bliver en interessant med- og modspiller for regering og folketing.

Heri kan også findes en del af forklaringen på, at det i de følgende år var særdeles vanskeligt for LO at få realiseret strategien. Medlemsforbundene var ikke meget for derigennem at styrke LO's rolle. Men Hans Jensen holdt fast i strategien, og med etableringen af VK-regeringen fik han også en politisk modpart, som havde behov for at inddrage fagbevægelsen for at bevise, at der er hold i den nye velfærdsfremmende politik og for at styrke sig i forhold til Socialdemokraterne. Det førte til et trepartsforløb om efter- og videreuddannelse, der hele tiden har været Hans Jensens hovedprioritet som en slags afløser for AMP i udviklingen af parternes velfærdsrolle.

Det lykkedes at få gennemført en trepartsaftale, der banede vejen for styrket efter- og videreuddannelse som et overenskomstresultat på LO/DA-området i 2007. I slipstrømmen på OK 2007 kom så trepartsforhandlingerne i forbindelse med regeringens kvalitetsreform for den offentlige sektor, som også førte til en aftale mellem parterne og regeringen.

Slutpunktet for Hans Jensen er således blevet, at han kan aflevere et LO, som har skabt sig en politisk platform og dermed følgende indflydelse, som det er svært at finde mage til i den tidligere historie. Det kan ses som udtryk for, at båndene mellem LO og Socialdemokraterne virkelig er blevet cuttet. LO må nødvendigvis forsøge at maksimere sin politiske indflydelse uanset regeringens politiske observans.

Hans Jensen er blevet beskyldt for, at LO dermed har svækket Socialdemokraterne. Det er en kritik, Hans Jensen har afvist. LO realiserer jo bare den strategi, som Helle Thorning-Schmidt blev valgt på som ny formand for partiet. Hun ville "arbejde regeringen ud af kontorerne". Men mens den socialdemokratiske ledelse tilsyneladende har forladt denne linje til fordel for en mere negativ

oppositionspolitik, holder LO fast i det konstruktive arbejde. Hans Jensen følger som Finn Thorgrimson H. C. Hansens parole om at føre en saglig politik.

Der kan også trækkes en parallel tilbage til formandsopgøret mellem Poul Nyrup og Svend Auken. Når LO støttede Nyrup, var det netop på grund af, at Nyrup ville gå efter pragmatiske løsninger for at sikre opbakning fra Det Radikale Venstre og dermed vejen tilbage til regeringsmagten. Det er fortsat denne pragmatiske linje, der er grundlaget for LO's handlinger.

På de *indre linjer* er Hans Jensen også fulgt i Finn Thorgrimsons spor. Således blev fjernelsen af de formelle bånd mellem LO og Socialdemokraterne fulgt op med et stop for økonomiske bidrag til partiet, samtidig med etableringen af Nyt LO i 2003. Det var en cementering af fornyelseslinien og set i et længere perspektiv det nødvendige skridt til sikringen af en egentlig enhedsfagbevægelse i Danmark med en sammenslutning af LO og FTF som det afgørende punkt.

Medlemsfald og sammenhængskraft

Mens Finn Thorgrimson var formand i en overgangsperiode, blev Hans Jensen således formanden, der trådte til ved indgangen til den nye epoke. Samlet står de begge stærkt i kapløbet, men det må også med i bedømmelsen, at udviklingen i medlemstallet i høj grad adskiller deres formandsperioder. Under Finn Thorgrimson fortsatte medlemstallet med at stige og nåede sin hidtidige kulmination. Under Hans Jensen har det været en konstant nedgang med et tab af medlemmer på over 200.000 som foreløbigt resultat.

Det må fastslås, at LO ikke skal bære hovedansvaret for medlemsfaldet. De vigtigste årsager er strukturelle forhold som demografi samt ændring i erhvervs- og uddannelsesstruktur. LO-medlemmerne uddanner sig så at sige ud af LO-området, og det er i sig selv en succes for LO's politik. Men en del af faldet skyldes også, at ikke mindst forbundene har glemt de gamle dyder – herunder ikke mindst nødvendigheden af at udadvendt arbejde i bestræbelserne på at rekruttere og fastholde medlemmer. Derfor er organisationsgraden faldet i det seneste tiår fra op mod 85 pct. Til under 75 pct.

Når vi vurderer LO's ansvar for denne udvikling, må man vel konstatere, at det ikke er lykkedes LO at skabe sammenhængskraft omkring det nye og moderniserede værdisæt, der ellers ligger i Nyt LO. Det er klart, at ansvaret for medlemsudviklingen først og fremmest er forbundenenes, men uden fælles værdier, kan forbundenenes bestræbelser næppe lykkes. LO har et væsentligt ansvar for, at fagbevægelsen i den offentlige debat fremtræder som en samfundsinstitution, som også de nye generationer kan se nytten ved at være en del af.

Konklusion

Formålet med dette notat har været at vurdere LO's udvikling det seneste kvarte århundrede i lyset af den danske model, som vi kender den i dag, dvs. et organisations- og aftalesystem, hvis konkurrencefremmende effekter, der er almindelig konsensus om.

Vores vurdering af de tidligere LO-formænd er således foretaget ud fra en analyse af, i hvilket omfang de var i stand til at se og forstå ikke alene dagens, men også fremtidens vilkår for den danske fagbevægelse. Det er på dette punkt,

at Thomas Nielsen viser sin svaghed og Hans Jensen sin styrke, mens Finn Thorgrimson delvis var fanget i fortiden, men samtidig var ansvarlig for en række skelsættende beslutninger, som Hans Jensen har kunnet bygge videre på i gennemførelsen af fornyelsesprocessen.

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen er begge fil.dr. i sociologi og professorer ved FAOS, Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

*FAOS
23.10.07*

Forslag til grafik/faktabokse:

Formænd for De Samvirkende Fagforbund/LO 1898-2007

1898-1903	Maler Jens Jensen
1903-1909	Snedker Chr. Martin Olsen
1909-1929	Skomager Carl F. Madsen
1929-1937	Cigarmager Vilh. Nygaard
1937-1938	Tobaksarbejder Chr. Jensen
1938-1939	Billedskærer Knud V. Jensen
1939-1942	Kedelpasser Laurits Hansen
1942-1967	Lagerarbejder Eiler Jensen
1967-1982	Formler Thomas Nielsen
1982-1987	Blikkenslager Knud Christensen
1987-1996	Specialarbejder Finn Thorgrimson
1996-2007	Blikkenslager Hans Jensen

LO formænd efter 2. verdenskrig:

1942 – 1967	<i>Eiler Jensen</i> (næstformand under Laurits Hansen siden 1939).
1967 – 1982	<i>Thomas Nielsen</i> (LO-sekretær frem til 1967) valgt ved kampafstemning mod den konstituerede næstformand og tidligere hovedkasserer Kai Petersen.
1982 – 1987	<i>Knud Christensen</i> (næstformand under Thomas Nielsen) valgt uden afstemning. Samtidig blev også Finn Thorgrimson valgt til næstformand med akklamation.
1987 – 1996	<i>Finn Thorgrimson</i> valgt til formand efter kampafstemning med Jørgen Eiberg, HK. Hans Jensen blev samtidig valgt til næstformand efter kampafstemning med Lisa Dahl Christensen, FOA.
1996 – 2007	<i>Hans Jensen</i> valgt til formand uden afstemning, mens Tine Aurovig-Hugenberger blev valgt til næstformand efter kampvalg med LO-sekretær Ib Wistisen.
2007 –	<i>Tine Aurovig-Hugenberger</i> eller LO-sekretær <i>Harald Børsting</i> efter kampafstemning.

FAOS
JD&JSM
22.10.07